

Edebiyat sohbetleri

Mavi... Hep mavi

«Maviyle sanat, karayla para demek istiyorum...» diye başlar o yazısı. «Her rengin bir başka tadı, yerine göre bir başka derinliği olabilir. Ama her yaşayanın iliklerine işleyen, ölüm karasına, yüz karasına, kasvet karasına birebir gelen renk mavidir. Karanlığı asıl yenen mavidir, güneş değil! Güneş çekilip gittikten sonra bile mavi sabahlara kadar cenkleşir karanlıkla. En güzel gecelerin bile rengi mavidir. Lâf bütün bunlar, bundan sonra söyleyeceklerim de lâf; ama derdimi anlatamazsam bir mavi olsun kalsın aklınızda, sanatın ta kendisi mavi.» (Mavi ve Kara, 1958).

Sabahattin Eyuboğlu maviyle önce sanatı anlatmak istemişti; «Hayatımıza, duygularımıza biçim veren... dünyayı sevmesini, sevdiğimizle konuşmasını bile öğreten» sanatı. Ne var ki zamanla bu kelimeye hemen bütün güzel anlamları yükleyerek yaşadı. Denemelerini toplayan kitabın kapağı masmavi; sanki mürekkep yazılar da hep beyaz (Mavi ve yazılar da hep meyz (Mavi ve Kara, Denemeler, 1940 - 1966. Çan Yayınları 1967, 294 sayfa 10 lira). Satıldı mı, tükendi mi, yazarına para getirdi mi bilmiyorum; ama benim o gündün bugüne yıllarca başucu kitaplarımdan biri oldu. Dostlarımdan adaşı, benim de en eski arkadaşlarımdan biri Sabahattin Batur, dün akşam telefonda sanki hiç düşünülmeden söylenmiş gibi bir cümleyle andı onu: «O bir kişi değil ki; okul gibi adamdı.»

Ne akranı, ne arkadaşı, ne komşusu, ne iş yoldaşı, ne sofraya ahabı, ne çalışma eşiydim. Yıllarca Yeni Ufuklar'da sayfa yakını olmuştuk yalnızca. Benim dileğimle bir akşam Vedat Günyol götürdü evine. Tenha, rahat, sakin bir geceydi. Ama bir gecenin içine ne zenginlikler sığabileceğini o zaman öğrendim. Yenen her lokmayla içilen her yuduma varlığını anlam katan bir değer ekleniyor, konular zenginliği içinde hep en gerekli, en yararlı, en güzel şeyler konuşuluyordu. Ankara gecekondularının resimlerini o gece gördüm, dünyaya hep insanla bakan «bir usanmaz ozan» in sevgi dünyasını gördüm.

İstiklâl Mahkemelerinin yarğı karanlığından Bodrum kalebentliğine sürülen Halikarnas Balıkcısı, benliğinin kurtuluşunu anlatan anılarına Mavi Sürgün adını (1961, 1971) neden taktı? Azra Erhat mitolojya kaynaklarıyla dolu Ege gezisinin notlarını niçin Mavi Anadolu (1960, 1969), Mavi Yolculuk (1962) diye adlandırdı? Hep si aynı sevgi kaynaklarında, ortak düşüncelerinde odalarında birleşmiş dostlardı, biliyorum. Çağdaş Türkiye'nin insan değerleriyle uygarlık geçmişine, gelecekteki uyanışıyla bugünkü yoruma aynı açılardan bakıyorlardı, biliyorum. Hasan Ali Yücel, Yahya Kemal'in Paris dönüşündeki arayış ve karar-

HER RİND BU BEZMİN NEDİR ENCÂMI BİLİR,
DÜNYAMIZI NÂGÂH ZALÂM ÖRTEBİLİR;
BİR BİTMİYECEK ŞEVK VERİRKEN BESTE,
BİR TEL KOPAR, AHENK EBEDİYYEN KESİLİR

RAUF MUTLUAY

sızlıklarını belirtirken şu cümleyi kullanır: «Olympos'dan inip Sultanahmet sebilinde giderdi susuzluğunu». Sabahattin Eyuboğlu'nun yurt ve uygarlık yorumu, Anadolu bileşiminin bütün kaynaklarını kapsar; Olympos'u da, Sultanahmet sebilini de, Halk Ana'nın bütün yaratılarını da içine alarak.

Halit Ziya Uşaklıgil'in Ahmet Cemil'i «Mât» bir umut gençliğinin düşlerinden «Siyah» bir kırılışın gerçeğine düşer. Stendhal'in Julien Sorel'i Napolyon ordularının Kırmızı giysilerinde mi, Katolik Kilisesinin her güce egemen olan Kara cüppesinde mi tutkularının özünü bulabileceğini düşünür durur. Sabahattin Eyuboğlu; öğretim görevi, tarihçi yorumu, çeviricilik çabası, yazarlık sorumu, dostluk desteği, sinema yönetmeni olan sayısız cephesiyle maviden, hep maviden yana oldu. Ama bu mavinin içinde yalnız sanat değil artık her şey vardı: İyilik, güzellik, sevgi, saygı, erdem, umut, çaba, vurt, ulus, insan, sanat, ülkü, onur, özgeçi, sağduyu, dostluk, özgürlük, bilim, aşk, özleşen Türkçe, aydınlık, evrim, devrim.... Bunların hepsi yazılacak. yirminci yüzyıl Türkiye'sinin yarattığı seçkin kafaların en büyüklerinden birinin hangi yolların dönemeçlerinde neler yapıp yarattığı açıklanacak, biliyorum. Bana göre özelemler belirler insanı; hem istediği dünyayı tanımlamak, hem teklif ettiği çözümlü bulmak için. Özelemler belirler insanı; hem koşullarının yoksunluğunu, hem tutkularının sınırını bilmek için. Onun için bu yazıda onu kendi düşüncelerinin özü, kendi sözleriyle saygıyla anmak istiyorum. Denemelerine konu yaptığı başlıca sorunlarda en son söz olarak neler söylediğini özetlemek istiyorum. Mavi ve Kara'nın içinden seçtiğim cümlelerle; bunlar da, hepimiz kendimizi, kendi bilinçlenmemizi arayıp bulabiliriz:

— «Fetheden de biziz artık, fethedilen de. Eriten de biziz, eriyen de. Biz bu toprakları yığurmuşuz, bu topraklar da biziz. Onun için en eskiden en yeniye ne varsa yurdumuzda öz malımızdır bizim. Halkımızın tarihi, Anadolu'nun tarihidir.» (5)

— «Gelin işlerimizi halkçı gibi değil, düpedüz halk gibi yapalım. Halkın sözde istediğini değil, kendi aklımızın erdiği, gönülümüzün dilediğini söyleye-

lim. Zevksizliklerimizin sorumluluğunu halka değil kendimize yükliyelim.» (13)

— «Halktan kopma tabiatından kopma gibidir: İrsanın düşüncesini inceletir, yüceltir gibi görünerek kısırlaştırır.» (26).

— «Özgür düşünce hem tutucu, gelenekçi, hem de özgür olamaz. Nasıl olabilir ki düşünce özgürlüğü eski düşünce kalıplarını kırmanın ta kendisidir. Kendi aklını kullanmayan insan, kitapların en güzeline de inansa, özgür düşünemiyor demektir. Buna karşılık yalnız kendi aklını beğenen de özgür düşünüyör sayılmaz. Nasıl sayılsın ki, özgür düşünce bütün aklılara baş vuran, durmadan gelişmek isteyen düşüncedir.» (32).

— «En çirkin yalan çocuğa ve halka söylenen yalandır; çünkü her ikisi de kolay kanar.» (39).

— «Mustafa Kemal Paşa'yı Gazi ve Atatürk yapan, ezilmiş Anadolu halkına sahip çıkması, güvenmesi ve dayanmasıdır. Diyorlar ki, Atatürk tepeden inme yaptı yaptıklarını. Evet Kocatepe'den inerek yaptı, doğru; ama halkla birlikte başta ki lere, halkı bırakıp saraylara tü nemiş olanlara karşı çıkmıştı o tepeye...» (44).

— «Bütün dünya devletlerinin ergeç sosyalizme gideceğine aklım yatıyor; ama bu gelişmenin her yerde kanlı devrimleri gerektireceğine ve kanlı devrimlerin her yerde sosyalizmin en kestirme yolu olacağına inanmıyorum...» (51).

— «Dostluk, düşünüş birliğinden nasıl vaz geçebilir? Düşünüş ayrılıkları hayatımızı alacak bullak eder de dostluğa dokunmaz olur mu? Uzun sözün kısası, dostlarını iş ve kafa arkadaşlarının arasından seç.» (79).

— «Ölünce toprağa karışıp gi deçeğime, insan kardeşlerin kafasında kalabilecek izlerden başka hiçbir varlığım kalmayacağına inanıyorum.» (148).

— «... Benim özlediğim dünyanın çocukları bugün en çok gördükleri üç şeyi görmeyecekler: Dayak, öğüt ve iltimas.» (202).

— «Bizim halkımızın haklı olarak öğrendiği insan, jurnalcıdır. Güvenliği kemiren, kuşukları besleyen ve sömüren odur çünkü. Böylesi bir devlet adamı jurnalcıyla nasıl işbirliği yapar? Devlet adamı değildir de ondan; lâyük olmadığı bir yerde ancak kuşuklara dayanarak kalabilir.» (214).

— «Köy Enstitüleri bu memlekette kurulmuş, kurulacak

halkçı, gerçekçi, ilerici, kelimenin tam anlamıyla milli eğitim kurumlarının başında gelir.» (218).

— «Solcu kovalamaca oyunları bütün bu uymalardan zamanın çaldığı kampanalardan sonra da oynanır mı dersiniz? Solcu düşmanlığı, devrimci olmak zorunda, yaşaması devrimlerine bağlı bir memlekette en büyük tehlikedir bence. Bu düşmanlığın, biraz derine giden bütün toplumsal reformları köstekleyeceği su götürmez. Bu düşmanlık oldukça kardeşlik, eşitlik, devletçilik, gerçekçilik, toplumsal doğruluk, lâyüklik gibi Cumhuriyetin temel kavramlarını Türkiye'nin her yerinde uluorta kucaklayamazsınız...» (281).

«Bir tel kopar ahenk ebediyyen kesilir» demişti Beyatlı; doğru. İnsanlar ölür, gömülür, belki zamanla biraz da unutulur. Ama gene aynı şair, sanatın, düşüncenin, doğrunun sonsuzluğuna da inanır: «Belki hâlâ o besteler çalınır / Gemiler geçmeyen bir ummanda». Umud bu.